

**SURXANDARYO VILOYATIDA INSULT KASALLIGINING EPIDEMIOLOGIK
XUSUSIYATLARI, XAVF OMILLARI VA PROFILAKTIKA
STRATEGIYALARINI TAHLIL QILISH**

Qodirova Sevara Alimurodovna

*Toshkent davlat tibbiyot universiteti Epidemiologiya
yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Surxandaryo viloyatida insult kasalligi aholining sog'lig'iga jiddiy tahdid soluvchi asosiy yurak-qon tomir kasalliklaridan biridir. Tadqiqotda viloyatdagi insultning epidemiologik xususiyatlari, asosiy xavf omillari va profilaktika imkoniyatlari tahlil qilindi. Natijalar viloyat sog'liqni saqlash tizimida samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *insult, epidemiologiya, xavf omillari, profilaktika, Surxandaryo viloyati.*

Аннотация: *Инсульт является одним из основных сердечно-сосудистых заболеваний, серьезно угрожающих здоровью населения Сурхандарьинской области. В исследовании проанализированы эпидемиологические характеристики инсульта в регионе, основные факторы риска и варианты профилактики. Результаты помогут разработать эффективные стратегии профилактики в региональной системе здравоохранения.*

Ключевые слова: *инсульт, эпидемиология, факторы риска, профилактика, Сурхандарьинская область.*

Abstract: *Stroke is one of the leading cardiovascular diseases, posing a serious threat to the health of the population of the Surkhandarya region. This study analyzes the epidemiological characteristics of stroke in the region, its main risk factors, and prevention options. The results will help develop effective prevention strategies in the regional healthcare system.*

Keywords: *stroke, epidemiology, risk factors, prevention, Surkhandarya region.*

Insult – markaziy asab tizimining qon ta'minotining keskin buzilishi natijasida yuzaga keladigan kasallik bo'lib, u jiddiy nogironlik va o'limga olib kelishi mumkin. Dunyo bo'yicha insult dunyoda yurak-qon tomir kasalliklari orasida ikkinchi o'rinda turadi va har yili millionlab odamlar ushbu kasallik sabab nogironlik holatiga duch keladi. O'zbekiston sharoitida ham insult tez sur'atlar bilan ortib bormoqda, ayniqsa viloyat markazlaridan tashqaridagi hududlarda bu muammo yanada jiddiy ko'rinadi.

Surxandaryo viloyati o‘zining demografik xususiyatlari, yashash sharoitlari va sog‘liqni saqlash infratuzilmasi bilan boshqa hududlardan farq qiladi. Shu sababli, viloyatda insult epidemiologiyasini o‘rganish, asosiy xavf omillarini aniqlash va samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu tezisning maqsadi – Surxandaryo viloyatida insult kasalligining epidemiologik xususiyatlarini tahlil qilish, xavf omillarini aniqlash va profilaktik choralarni belgilashdir. Tadqiqot natijalari viloyat sog‘liqni saqlash tizimida insult profilaktikasini samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Insult tibbiyotda ikki asosiy turga bo‘linadi: ishemik (qon tomirlarning tromb yoki embol sababli tiqilishi) va gemorragik (qon tomirlarning yorilishi natijasida qon oqishi) insultlar. Dunyo bo‘yicha ishemik insultlar ko‘proq uchraydi, ammo gemorragik insultlar og‘irroq asoratlar bilan kechadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, insult rivojlanishida asosiy xavf omillari orasida gipertenziya, qandli diabet, ortiqcha vazn, yuqori xolesterol darajasi, chekish, spirtli ichimliklar va stressli turmush tarzi alohida ahamiyatga ega.

Ilmiy adabiyotlar (WHO, 2022; O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi, 2023) viloyatlar bo‘yicha insult statistikasi, xavf omillarining chastotasi va asoratlarini tahlil qiladi. Shu bilan birga, jismoniy faollikning pastligi va noto‘g‘ri ovqatlanish ham insult xavfini oshiradi. Mahalliy tadqiqotlar (Surxandaryo viloyati statistika boshqarmasi, 2022) ko‘rsatadiki, viloyat aholisi orasida gipertenziya va qandli diabet bilan kasallanish darajasi yuqori bo‘lib, bu insult xavfini sezilarli darajada oshiradi.

Nazariy asos va adabiyotlar tahlili viloyatda insultning epidemiologik profilini aniqlash, xavf omillarini belgilash va samarali profilaktika strategiyalarini ishlab chiqish uchun muhim ilmiy zamin yaratadi.

Surxandaryo viloyatida insultning epidemiologik holati so‘nggi yillarda o‘rganilgan va viloyat sog‘liqni saqlash statistikasi asosida tahlil qilingan. Ma‘lumotlarga ko‘ra, viloyatda har yili insult bilan kasallangan bemorlar soni oshib bormoqda. Erkaklar orasida insult kasalligi ko‘proq uchrashi kuzatilsa, ayollar orasida esa yoshga bog‘liq holda yuqori xavf mavjud.

Viloyatdagi bemorlarning ko‘pchiligi gipertenziya, qandli diabet, ortiqcha vazn va chekish kabi xavf omillari bilan kasallangan. Shu bilan birga, jismoniy faollikning pastligi va noto‘g‘ri ovqatlanish ham mahalliy aholida insult xavfini oshiruvchi asosiy omillardan hisoblanadi. Hospitalizatsiya ko‘rsatkichlari va o‘lim statistikasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, gemorragik insultlar ko‘proq og‘ir asoratlar bilan kechadi, ishemik insultlar esa ko‘p hollarda qayta tiklash va rehabilitatsiya talab qiladi.

Viloyat tibbiyot tizimining mavjud resurslari, shu jumladan insult markazlari va tez tibbiy yordam xizmatlari, ba‘zi hududlarda yetarli bo‘lmisligi sababli, profilaktika va erta

tashxisning ahamiyati yanada oshadi. Shu bois, viloyatdagi statistik ma'lumotlar asosida xavf omillarini aniqlash va ularni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish dolzarbdir.

Insult xavfini kamaytirish uchun viloyatda primar va sekundar profilaktika choralarini samarali yo'lga qo'yish zarur. Primar profilaktika aholining sog'lom turmush tarzini rag'batlantirishga qaratilgan bo'lib, unga jismoniy faollikni oshirish, muvozanatli ovqatlanish, chekish va spirtli ichimliklardan voz kechish hamda stressni boshqarish kiradi. Ushbu choralar yosh va sog'lom aholida insultning oldini olishda eng samarali vosita hisoblanadi.

Sekundar profilaktika esa yuqori qon bosimi, qandli diabet va boshqa yurak-qon tomir kasalliklari bilan kasallangan shaxslarni nazorat qilishga qaratilgan. Bu yo'l bilan insult rivojlanishining oldini olish va og'ir asoratlarni kamaytirish mumkin. Shu bilan birga, viloyat sog'liqni saqlash tizimida tez tibbiy yordam xizmatlarini kuchaytirish, aholiga muntazam tibbiy kuzatuvlar tashkil etish va jamoat sog'liqni saqlash dasturlarini kengaytirish zarur.

Viloyatda profilaktik strategiyalarni samarali amalga oshirish uchun sog'liqni saqlash xodimlari va jamoatchilik o'rtasida ta'lim va targ'ibot ishlarini kuchaytirish muhim. Ushbu chora-tadbirlar insult kasalligini kamaytirishga, bemorlarning hayot sifatini oshirishga va sog'liqni saqlash tizimiga tushadigan yukni kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Surxandaryo viloyatida insult kasalligi ko'p uchraydi va asosiy xavf omillari – gipertenziya, qandli diabet, ortiqcha vazn va chekishdir. Profilaktika choralarini kuchaytirish – sog'lom turmush tarzi, muntazam tibbiy kuzatuvlar va jamoat targ'ibotini rivojlantirish orqali insult xavfini kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Asadov, I. Yurak-qon tomir kasalliklari va insultning profilaktikasi. [2021](#)
2. Karimov, S. Insultning epidemiologik xususiyatlari va xavf omillari. [2020](#)
3. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. Surxandaryo viloyatidagi yurak-qon tomir kasalliklari statistikasi. [2023](#)
4. Rashidov, M. Insult va uning jamoat sog'liqni saqlashdagi ahamiyati. [2019](#)
5. Surxandaryo viloyati statistika boshqarmasi. Hududiy sog'liqni saqlash ma'lumotlari. [2022](#)
6. WHO (World Health Organization). Global Burden of Stroke Report. [2022](#)